

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри
правового регулювання економіки
Протокол № 8 від 09.01.2024р.

ПОГОДЖЕНО
Проректор з навчально-методичної
роботи
Каріна НЕМАШКАЛО

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ
робоча програма навчальної дисципліни

Галузь знань **всі**
Спеціальність **всі**
Освітній рівень **перший (бакалаврський)**
Освітня програма **всі**

Статус дисципліни **вибіркова**
Мова викладання, навчання та оцінювання **українська**

Розробник:
к.ю.н., доц.

Лариса ЄРОФЄЄНКО

Завідувач кафедри
правового регулювання економіки

Юрій ШИНКАРЬОВ

Харків
2024

ВСТУП

Україна вступила на шлях розвитку ринкової економіки, яка передбачає достатньо високий рівень розвитку освіти, науки і культури – розвитку мистецтва і виробництва, виробничої інфраструктури і матеріально-технічного забезпечення побуту. Саме ці фактори зумовлюють і визначають рівень цивілізації суспільства. В свою чергу вони ж є результатами творчої діяльності людини. Сучасні моделі економічного зростання держав мають ґрунтуватися на постійному прискоренні науково-технічного прогресу, тому що всі можливі разові заходи можуть призвести лише до тимчасового прискорення економічного зростання, а потім його темп знову буде обмежений темпом зростання робочої сили та вже наявними й використовуваними науково-технічними досягненнями.

Саме з цієї причини практично усі країни світу, прагнучи до стабільного і стійкого економічного зростання, що забезпечує, у результаті, поліпшення добробуту населення, проголосили третє тисячоліття ерою інтелектуальної власності.

Право інтелектуальної власності як навчальна дисципліна являє собою систематизований комплекс узагальнених знань про результати й досягнення людини в галузі духовної та науково-технічної творчості.

Науково-технічні досягнення, їх надійна правова охорона й використання дозволять забезпечити стабільний економічний розвиток на основі постійного вдосконалення технологічних процесів, що характеризують сучасне виробництво, яке забезпечує випуск продукції, конкурентноздатної як на внутрішньому, так і на світовому ринках.

Зміст навчальної дисципліни «Право інтелектуальної власності» становить коло знань про створення, використання та охорону об'єктів у сфері інтелектуальної власності.

Правова інформація, яка є основою вказаного комплексу навчальної дисципліни – це результат напрацювання різноманітних наукових доктрин, на підставі якого формується загальний погляд здобувачів про об'єкти у сфері інтелектуальної власності, їх правове регулювання та охорону.

Дисципліна «Право інтелектуальної власності» забезпечує особистий і професійний розвиток здобувача та спрямована на формування комплексу знань стосовно прав, що відносяться до інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній та художній сферах; щодо розуміння засад правової охорони об'єктів інтелектуальної власності та шляхів захисту прав інтелектуальної власності в їх матеріальному та процесуальному змісті в національному та міжнародному вимірі.

Актуальність вивчення навчальної дисципліни «Право інтелектуальної власності» базується на тому, що глобалізація економічних, політичних і науково-технічних відносин та перспективи інтеграції України до системи міжнародного науково-технологічного співробітництва актуалізують проблему становлення національної системи охорони інтелектуальної власності та підвищення в такий спосіб конкурентоспроможності країни. Місце країни у глобальній економіці залежить від ефективної інституційної системи охорони

права інтелектуальної власності, в якій економічні, правові та організаційні механізми перебувають у тісній взаємодії, забезпечуючи інноваційний розвиток.

Проблема охорони інтелектуальної власності постала нині у світовому вимірі в контексті співвідношення інтересів країн центру (тобто економічно розвинених) та периферії, дисбалансу інтересів власників прав інтелектуальної власності та суспільних інтересів. Право інтелектуальної власності неможливо розглядати виключно як економічну або юридичну категорію. Для формування ефективної системи охорони інтелектуальної власності в умовах глобалізації необхідно з'ясувати економічні показники впливу такої охорони та з урахуванням економічного підходу розробити методи правового регулювання відносин інтелектуальної власності. У світовій науці все більше поширення набуває економіко-правовий підхід до дослідження відносин інтелектуальної власності. До формування системи охорони права інтелектуальної власності долучаються фахівці з різних сфер: технічних, гуманітарних, соціальних та політичних наук, мистецтва, менеджменту тощо.

Завданням науки у сфері інтелектуальної власності є, передусім, пошук відповіді на питання, як стимулювати інноваційну діяльність та розповсюдження знань і технологій у світі, тобто як досягти балансу між інтересами власників об'єктів інтелектуальної власності та суспільними інтересами, забезпечити рівномірний розподіл доходів від інтелектуальної власності між учасниками глобальних процесів.

Метою дисципліни є підготовка майбутніх фахівців у галузі інтелектуальної власності і формування навиків при використанні існуючих правових норм у професійній діяльності для самостійного вирішення завдань у сфері регулювання правовідносин, пов'язаних зі створенням, використанням та охороною об'єктів інтелектуальної власності.

Завдання навчальної дисципліни полягають у формуванні у здобувачів системи знань, а також отримання практичних навичок та уявлень, необхідних для здійснення творчої діяльності, захисту та комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності, а також охорони майнових та особистих немайнових прав суб'єктів інтелектуальної власності як в Україні так і поза її межами.

Предметом навчальної дисципліни – є основні принципи та система норм, що регулюють суспільні відносини, які складаються в сфері створення, використання та захисту результатів творчої, інтелектуальної діяльності людини.

Об'єктом навчальної дисципліни є загальні поняття інститутів права інтелектуальної власності, характеристика об'єктів, що створюються, їх використання та правова охорона.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна визначено в табл.1

Таблиця 1

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна

Результати навчання	Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти
Визначати переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин.	Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства; усвідомлення цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідності його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення.
Знати та розуміти міжнародні стандарти прав людини, положення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практику Європейського суду з прав людини.	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства; усвідомлення цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідності його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. Здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми. Цінування та повага до гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння її правової природи. Здатність застосовувати Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод, а також прецедентну практику Європейського суду з прав людини.
Давати короткий правовий висновок щодо окремих фактичних обставин з достатньою обґрунтованістю.	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності. Здатність аналізувати ретроспективи розвитку правових явищ та процесів у контексті їх впливу на сучасну правову систему. Здатність аналізувати правові проблеми та обґрунтовувати правові позиції. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ.

Доносити до респондента матеріал з певної правової проблематики доступно і зрозуміло	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово. Здатність бути критичним і самокритичним. Здатність застосовувати Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод, а також прецедентну практику Європейського суду з прав людини. Здатність аналізувати правові проблеми та обґрунтовувати правові позиції.
Знати та розуміти особливості реалізації та застосування норм матеріального і процесуального права.	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. Здатність застосовувати норми та інститути права, щонайменше з таких галузей, як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, трудове право, кримінальне і кримінальне процесуальне право. Здатність аналізувати правові проблеми та обґрунтовувати правові позиції.
Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів.	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя. Здатність застосовувати правові принципи та доктрини . Здатність використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ.
Виокремлювати і аналізувати юридично значущі факти і робити обґрунтовані правові висновки.	Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти. Здатність аналізувати правові проблеми та обґрунтовувати правові позиції. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ. Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Загальні положення права інтелектуальної власності та його інститути

Тема 1. Загальні положення про інтелектуальну власність

Поняття права інтелектуальної власності. Право інтелектуальної власності в об'єктивному та суб'єктивному розумінні. Співвідношення права власності і права інтелектуальної власності. Предмет і метод правового регулювання інтелектуальної власності. Система права інтелектуальної власності.

Тема 2. Авторське право

Поняття авторського права. Об'єкти, що охороняються авторським правом. Суб'єкти авторського права. Виникнення авторського права. Знак охорони авторського права та його значення. Зміст суб'єктивного авторського права. Вільне використання творів. Строк охорони авторського права. Перехід твору до суспільного надбання.

Тема 3. Характеристика суміжних прав.

Визначення суміжних прав та їх об'єкти. Суб'єкти суміжних прав. Суб'єктивні суміжні права. Умови здійснення суміжних прав. Права виконавців. Права виробників фонограм. Права організацій мовлення. Обмеження суміжних прав та строк їх дії.

Тема 4. Патентне право

Поняття та умови патентоспроможності винаходу. Об'єкти винаходу (корисної моделі). Порядок оформлення прав на винахід (корисну модель). Право на подачу заявки. Право першого заявника. Пріоритет. Зміст прав на винаходи (корисні моделі). Використання винаходу (корисної моделі). Обов'язки, що випливають з патенту. Дії, що не визнаються порушенням прав власника патенту.

Тема 5. Державна система охорони прав інтелектуальної власності

Система органів державного управління у сфері охорони інтелектуальної власності. Діяльність Державної служби інтелектуальної власності України та її структурних підрозділів у сфері охорони прав інтелектуальної власності. Контрольно-наглядова діяльність органів публічної адміністрації у сфері охорони прав на сорти рослин. Правовий статус патентного повіреного в загальній системі охорони прав інтелектуальної власності

Змістовий модуль 2. Засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг .

Тема 6. Право інтелектуальної власності на торговельну марку.

Торговельні марки: поняття, види та значення. Суб'єкти прав на торговельні марки. Об'єкти торговельних марок. Умови надання правової

охорони. Об'єкти, які не можуть бути зареєстровані як торговельні марки. Оформлення прав на торговельні марки. Права і обов'язки, що випливають із свідоцтва на знак. Припинення та визнання недійсними прав інтелектуальної власності на торговельну марку.

Тема 7. Право інтелектуальної власності на комерційне найменування.

Комерційне (фірмове) найменування як об'єкт права промислової власності. Суб'єкти права інтелектуальної власності на комерційне (фірмове) найменування. Правова охорона комерційного найменування. Майнові права інтелектуальної власності на комерційне найменування. Припинення чинності майнових прав інтелектуальної власності на комерційне найменування.

Тема 8. Право інтелектуальної власності на географічне зазначення.

Зазначення походження товарів (географічне зазначення) як об'єкт права промислової власності. Поняття, види. Суб'єкти права на зазначення походження товарів. Охорона прав на зазначення походження товарів. Умови надання правової охорони. Строк чинності права інтелектуальної власності на зазначення походження товарів. Припинення правової охорони на зазначення походження товарів.

Тема 9. Права на інші (нетрадиційні) об'єкти інтелектуальної власності.

Поняття та система нетрадиційних об'єктів права інтелектуальної власності. Ознаки нетрадиційних об'єктів права інтелектуальної власності. Правова охорона наукового відкриття. Правова охорона компонування інтегральної мікросхеми. Правова охорона раціоналізаторських пропозицій. Правова охорона селекційних досягнень (сорту рослин, породи тварин). Правова охорона комерційної таємниці.

Тема 10. Правові засади укладання окремих видів договорів у сфері інтелектуальної власності.

Ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності. Ліцензійний договір. Договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності. Договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності. Договір комерційної концесії. Інші договори щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності

Тема 11. Юридична відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності

Загальні положення про юридичну відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності. Дисциплінарна і матеріальна відповідальність. Цивільно-правова відповідальність. Господарсько-правова відповідальність. Адміністративно-правова відповідальність. Кримінальна відповідальність

Перелік практичних занять/завдань за навчальною дисципліною наведено в табл.

Таблиця 2

Перелік практичних занять/завдань за навчальною дисципліною

Назва теми	Зміст
Тема 1. Завдання 1	Визначити співвідношення права власності та права інтелектуальної власності.
Тема 2. Завдання 2.	Охарактеризувати міжнародні джерела у сфері права інтелектуальної власності.
Тема 3. Завдання 3.	Визначити строки охорони майнових та особистих немайнових прав суб'єктів авторського права.
Тема 4. Завдання 4.	Визначити строки охорони майнових та особистих немайнових прав суб'єктів суміжних прав.
Тема 5. Завдання 5.	Охарактеризувати подачу заявки на отримання патенту.
Тема 6. Завдання 6.	Зазначити повноваження органів державної влади у сфері права інтелектуальної власності.
Тема 7. Завдання 7.	Охарактеризувати умови припинення та визнання недійсними прав інтелектуальної власності на торговельну марку.
Тема 8. Завдання 8.	Зазначити умови припинення чинності майнових прав інтелектуальної власності на комерційне найменування.
Тема 9. Завдання 9.	Охарактеризувати умови надання правової охорони на зазначення походження товарів.
Тема 10. Завдання 10.	Визначити загальні поняття та умови цивільних договорів
Тема 11. Завдання 11.	Охарактеризувати неюрисдикційну форму захисту прав інтелектуальної власності.

Перелік самостійної роботи за навчальною дисципліною наведено в табл. 3

Таблиця 3

Перелік самостійної роботи

Назва теми	Зміст
Тема 1.	Вивчення лекційного матеріалу
Тема 2.	Виконання домашнього завдання (схема 1)
Тема 3.	Написання есе.
Тема 4.	Виконання ситуаційного завдання.
Тема 5.	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до контрольної роботи.
Тема 6.	Виконання творчого завдання.
Тема 7.	Виконання домашнього завдання (схема 2)
Тема 8.	Виконання ситуаційного завдання.
Тема 9.	Написання есе.
Тема 10.	Виконання творчого завдання. Виконання індивідуального завдання.

Тема 11.	Повтор пройденного матеріалу, підготовка до контрольної роботи.

Кількість годин лекцій, практичних та годин самостійної роботи наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

У процесі викладання навчальної дисципліни «Право інтелектуальної власності» для набуття визначених результатів навчання, активізації освітнього процесу передбачено застосування таких методів навчання, як:

ознайомча лекція (Тема 1-11), візуальна лекція (Тема 2-4; 6-11), проблемна лекція (Тема 6-10).

Практичні (практична робота (Тема 1-11), есе (Тема 1-3), ситуаційні кейси (Тема 4,8), індивідуальна робота студента (Тема 11), творчі роботи студентів (Тема 1-10)

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Університет використовує 100 бальну накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти.

Поточний контроль здійснюється під час проведення лекційних та практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувача вищої освіти до виконання конкретної роботи і оцінюється сумою набраних балів:

– для дисциплін з формою семестрового контролю залік: максимальна сума – 100 балів; мінімальна сума – 60 балів.

Підсумковий контроль включає семестровий контроль та атестацію здобувача вищої освіти.

Семестровий контроль проводиться у формі диференційованого заліку або заліку.

Підсумкова оцінка за навчальною дисципліною визначається:

– для дисциплін з формою семестрового контролю залік – сумуванням всіх балів, отриманих під час поточного контролю.

Під час викладання навчальної дисципліни використовуються наступні контрольні заходи:

Поточний контроль: два ситуаційні завдання (по 5 балів за кожне), два домашні завдання (схеми (по 5 балів за кожне)), письмова контрольна робота (10 балів), дві творчі роботи (по 10 балів за кожну), індивідуальна робота студента (15 балів), два есе (по 5 балів за кожне), підсумкова контрольна робота (25 балів).

Семестровий контроль: залік.

Більш детальну інформацію щодо системи оцінювання наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

Рекомендована література

Основна

1. Сергієнко В. В. Інтелектуальна власність: навчальний посібник / В. В. Сергієнко, О. М. Коршакова. – Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. – 124 с. <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/14817>
2. Конституція України: Основний Закон України від 28.06. 1996 р. № 254к/96-ВР : Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01.12.2022 № 2811-ІХ : Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2811-20>
4. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15.12.1993 № 3687-ХІІ : Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text>
5. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15.12.1993 р. № 3689-ХІІ : Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>
6. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15.12. 1993 р. № 3688-ХІІ : Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12#Text>
7. Цивільний кодекс України: Кодекс, Закон України від 16.01.2003 р. № 435-ІV: Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
8. Правознавство : навч. посіб. / В. О. Мирошніченко, Т. П. Макаренко, Н. С. Іванова [та ін.] ; Бердянський держ. пед. ун-т. – Київ : ЦУЛ, 2020. – 286 с. : іл. – Дод.: с. 264-286. – Бібліогр.: с. 258-263. – ISBN 978-617-673-821-3. Електронний ресурс – Режим доступу: <http://library.hneu.edu.ua/storage/new-arrivals-books/January2022/.pdf77.pdf>
9. Інтелектуальна власність: підручник / Л.М. Попова., А.В. Хромов, І.В. Шуба: Харків, нац. ун-т буд-ва та архітектури. – Харків : «Федорко», 2021, с. 262.: Електронний ресурс – Режим доступу: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/55638/3/Book_2021_Popova_Intelektualna_vlasnist.pdf

Додаткова:

10. Право інтелектуальної власності : підручник:./ за заг. ред. О. І. Харитонова. – К.: Юрінком Інтер, 2019. 540 с.
11. Єрофеєнко Л. В. Правовий аналіз законодавства щодо захисту прав інтелектуальної власності під час дії воєнного стану / Л. В. Єрофеєнко // Приватно-правові та публічно-правові відносини: проблеми теорії та практики : збірник матеріалів ІІІ Міжнародної конференції, 6 жовтня 2023 р. – Кропивницький: ДонДУВС, 2023. – С. 210-213. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/30500>
12. Єрофеєнко Л. В. Правовий аналіз договору франчайзингу в сфері інтелектуальної власності // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Юридичні науки". – 2022. – № 11. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2022-11-8443>

13. Єрофеєнко Л. В. Щодо захисту авторського права у мережі інтернет / Л. В. Єрофеєнко // Науковий юридичний журнал «Правові новели», № 7, 2019, Міжнародний університет бізнесу і права, Херсон, 2019. С.41-46 – Режим доступу: http://legalnovels.in.ua/journal/7_2019/7_2019.pdf
14. Єрофеєнко Л. В. Неймирок Л. М. Удосконалення правового регулювання праці жінок, які поєднують роботу з материнством, в контексті останніх законодавчих напрацювань / Л. В. Єрофеєнко, Л.М. Неймирок // Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал», Науковий юридичний журнал, випуск № 10, 2021, Запорізький національний університет, м. Запоріжжя, 2021, С. 224-227– Режим доступу: http://www.lsej.org.ua/10_2021/58.pdf
15. Ваганова І. М. Договори в римському праві та в сучасному цивільному праві України / І. М. Ваганова // Юридичний науковий електронний журнал. – Запоріжжя : ЗНУ, 2022. – Вип. 2. – С. 47-50. – Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/27313>

Інформаційні ресурси в Інтернеті

16. Верховна Рада України : офіційний веб-сайт: Законодавство України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/main/index/>
17. Верховна Рада України : офіційний веб-сайт : Законотворча діяльність Верховної Ради України: Законопроекти: Пошук за реквізитами. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc2.
18. Президент України: офіційне інтернет-представництво: Офіційні документи. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/>.
19. Урядовий портал : єдиний веб-портал виконавчої влади України: Нормативно-правова база: База документів: Пошук документів за реквізитами. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/npd/search>.
20. Офіційний вісник України : Єдине повне офіційне періодичне видання нормативно-правових актів України. URL: <http://ovu.com.ua/>.
21. Мега-НаУ: професійна юридична система: НаУ-Online: Нормативно-правові документи. URL: <http://zakon.nau.ua/>.
22. Єдиний державний реєстр судових рішень України. URL: www.reyestr.court.gov.ua
23. Посилання на навчальну дисципліну «Право інтелектуальної власності» на сайті ПНС ХНЕУ ім. С. Кузнеця. – Режим доступу : <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=10609>